

הלכות נטילת ידים סימן קנט

100 באר הגולה

ס' תר"ח ע' שם
בגמרא פ' תר"ח
לגרוסו ונתקב"ם

(לט) שהם שאובים. ונהני מלי דולח ששופך ונותן לתוך הצנור עצמו, אבל אם נותן אותם (מ) חוץ לצנור וממשיך אותם לצנור, והטביל בו ידיו, וטהורות, ושאובים (מא) שהמשיכוהו (מב) בשרה. ואפילו דולח ונותן (מג) לתוך הקריץ עצמו, אם הדלי נקוב מאחוריו (ו) (מז) בכונס משקה ובעוד ששופך דרך פיו לצנור מקלח מאחוריו לזאור, מטביל בו את הידים וטהורות, ודחשיכי באלו הטביל ביאור. ונצוק זה (מה) מחבר הדלי לזאור ודחשיכי מים שבצנור מחברים למימי הזאור, אף-על-גב דנצוק בזה לא חשיב חבור (מו) לענין טבילה. (מז) ויגש חולקין בזה ואומרים דגם לנטילת ידים לא חשיב חבור: הגה אין לטל ידיו מאותן אבנים (מח) הקבועים (מ) לכתל ועשה להם בית-קבול וברזא, אבל אם היו (מט) כלי תחלה וחרסם לכתל, (ג) נוטלין ממנו (אגודה פ' המוכר בית): ח (נא) אם הכניס ידיו לתוך כלי של מים

באר היטב

כלי אפילו קבעו תחלה, ע"ש. כתב ע"ת: ונראה דאיתן מים שמושך על-ידו קנים חלולים למרחוק שקורין רע"ר קאסט"ן בל"א, אין נכון לטל מן המים עצמם משום דאין באין מים גבא, אבל מתר לטביל ידיו במים העומדים לפני המים דה"ל כאלו מחברים לזאור ששולש המים יוצא מהם, והוא דחשיב שוטפים מים והו"ל נצוק חבור עם המים שבאים מן הנקור לקנים. אבל אם פסק

משנה ברורה

הדחש (מז) יש לסמוך על דעת המקלח, שהוא דעת רב הפוסקים. ואם טבל ידיו על-ידי הכשר חבור הנצוק ואחר-כך נודמן לו לטל בראוי, לא יברך על נטילה שניה, דהא לרב הפוסקים יצא ידי נטילה [א"ר]. (מג) וקנים החלולים המקלחים מים מן הזאור, אם הניח ידיו פתח הקלות לא הוי נטילה, דאף להסוברין בסעיף ה' דלא בעי כח גבא, פסול משום דאין כאן כלי, דהקנים אינם כלים, שאין בהם בית-קבול⁴⁸; וגם אין יכול להטביל ידיו ברע"ר-קאסט"ן. העומד סביבם, והוא שנפסק הקלות מן הקנים, אבל בעת שהולך הקלות מן הקנים אם רוצה להטביל ידיו בהקאסט"ן, יש לומר דשרי לכלי עלמא אף להנשחלוקין, ונצוק נחב בזה לכלי עלמא הוי חבור, והוי כאלו מטביל בהזאור. בזהב האחרונים, (מז) שאין לטל ידיו מן הפלומ"פ⁴⁹ לפי שאינו בלוי⁵⁰, וכל זה דוקא בשמיהת ידיו סמוך למקום יציאת המים מן הצנור הבולט, (מה) אבל מתר להניח ידיו אהת סמוך לארץ וקידו השניה ימשך הפלומ"פ להביא עליו המים, ואחר-כך יחליף ידיו, או שחברו ימשך לו, ומהני כל זה משום דנצוק חבור והוי כאלו טביל בפענץ עצמו, אבל אם יחזיק ידיו גבוהות מן הארץ לא מהני הנטילה, משום דהוי כטובל בכפיה⁵¹: (מח) הקבועים. דלנטילת ידים כלי בענין, וזוין שהם קבועים בפתל הרי הן כפתל (מו) ואין שם כלי עליהן, אף-על-פי שששה לטן בית-קבול. וצנן בפריימגדים שמצדד לומר דדוקא לטל מן הפתח דרך נטילה, אבל לטביל בתוכן אם יש בהן ארבעים סאה יש להכשיר מטעם טבילה דמתר בארבעים סאה⁵², בדלקמן בסעיף יד, ולא הוי כטובל בכלי, דמחבר חשיבנו לה. ומפל מקום נראה פשוט דאין להקל בזה (מז) אלא בשמיהת (מח) לא נשאב על-ידי כלי [צנן לקמן בסעיף טז בכאור הלכה שם]: (מט) כלי תחלה וכו'. השעם, בינן שהיה עליהם שם כלי תחלה בתלוש, חשיב נטילה בכלי: (ג) נוטלין ממנו. רוצה לומר, דרך ברוך שמיסירה בכל שפיהה ושפיהה⁵³, דחשיב על-ידי זה כח גבא, וכמו שיתבאר בסוף סעיף ט: ח (נא) אם הכניס ידיו וכו'. אקדים קצת כדי שייבן דברי הסעיף, והוא: דהנה רב הפוסקים אוסרין לטביל ידיו

שער הציון

(לט) יורה דעה סימן רא סעיף לו, וגם הגר"ו פתב בן דהמחבר סביב לה דאין על הצנור שם כלי: (מ) הגר"ו: (מא) התוספות בפרק בא סימן מספיקין בזה, וחובא בבית-יוסף, ומלשון רש"י כאן משמע גם כן קצת הכי, אמנם מלשון רבנו יונה משמע כפירוש הראשון שכתבתי בפנים, וכן מסתימת לשון הגמרא: (מב) מן משמע מאחרונים: (מג) אליה רבה ופריימגדים ורש"א: (מד) חזיר-אדם ופריימגדיה: (מה) דרך-החיים. ואף שכתבתי מגדים הניח זה בצריך עיון, והו משום דמצדד שם שמה אין דבר זה בכלל מקרב לגבי דולח, ויש לחש לשאובין אם יש שם חשש כלי, אבל לפי הנדע מלאכת הפלומ"פ צעת אין שם כלי כלל למשה בפלומ"פ ומהני לזה נצוק חבור. ומפל מקום אם יש לו כלי לטל ידיו אין פדאי להקל נטילה על-ידי נצוק: (מו) ואף דהש"ו הקשה על דין זה, צנן במקדמי-משה ובהגרי-שולם ובפריימגדים שנתנו דברי הרמ"א: (מז) ובהגרי-שולם דלא יסתור לזה מסעיף ח, ולפי מה שפירש שם הפ"ח דאפילו בשלש ארבעים סאה אין לטביל בו, וזה התקנתו לשיטת הגר"א שם דאיתן בקבועו ולבסוף חקקו: (מח) מן מוכח מעלת-ממדי דכתב דאין לטביל בו משום שאובין, ולרבינו יצחק שלא יסתור דברי הפריימגדים: תרגום: 1 צנור המחבר לארץ (לחבית), ששל ידו נמשכים אליו מים כהנה. 2 ארץ (חבית). 3 משאבה.

הַלְבוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קָנָה

ביאורים ומוספים

בכלי אך לא כשטובל בקרקע, זהו משום שהם סוברים כאותם פוסקים המובאים להלן בשו"ע (שם) שאין לטבול ידיו במקוה שאין בו ארבעים סאה, ובביה"ל להלן (שם ד"ה ויש להחמיר) כתב שדעת כל הראשונים מלבד רבינו יונה והריטב"א שיש להחמיר בזה.

59) היינו דוקא לשיטת ה"ש אומרים המובאת בסעיף זה שלא צריך בנטילה 'כח גברא', והכרעת השו"ע שבשעת הדחק יכול לסמוך על דבריהם, אבל למעשה כתב במשנ"ב (ס"ק נו) שחיו שדעת הט"ז בשם רש"ל וכן דעת הגר"א שצריך 'כח גברא' אין להקל בזה, ואפילו מי שירצה לסמוך בשעת הדחק להקל בדברי השרע לא יברך על נטילה זו.

[ביה"ל ד"ה נוטל בלא ברכה]

ולפי הנזכר לעיל⁶⁰ דקמה ואטונים ישובו לדבריו ואקרו דגם זה תשוב פת נכרא על ידי השקשוק שמשקשוק ידיו בהמים⁶¹.

60) נראה שיש כאן טעות סופר וצריך להיות 'ולפי הנזכר להלן', וכוונתו למה שהביא בביה"ל להלן (ס"ט ד"ה ואם היתה מטה בארץ), שהמדרבנן הריטב"א, האשכול והדוקח פירשו שדעת המתיר לטבול ידיו בתוך כלי הוא משום שמה שמשכשך ידיו בתוך המים נחשב 'כח גברא'.

61) והטעם שהכנסת ידיו למים הנעשית על ידי 'כח גברא' אינה מספיקה לצורך זה, ביאר הגר"מ גיפטר (קובץ קול התורה חנ"ט) שהכנסת הידיים נחשבת כיכח גברא של טבילה, ועל ידי השכשוך נחשב כיכח גברא של נטילה.

[משנ"ב ס"ק נו]

ומנענע בברכיו כל פעם שיצאו המים [מ"א]⁶².

62) והחזו"א (א"ח סי' כג ס"ק ו) כתב שמכך ששאר המפרשים לא הזכירו תנאי זה, משמע שסוברים שאף בלא שמנענע כשר, שחיו שאדם אוחז בכלי והמים מקלחים מהמת הטייתו את הכלי, הרי זה נחשב כח גברא, וסיים שצריך עיון.

[משנ"ב ס"ק סג]

כיון דעל ידי הסרתו מקלחין המים⁶³.

63) וליתול ידיים על ידי פתיחת ברו של מיכלית מים, הוכיח הגר"י זילברשטיין (שו"ת בסוף ספר אבני חושן ח"ג עמ' תנג) מדברי החזו"א (א"ח סי' כב ס"ק ד) שכתב אודות נטילת ידיים בשירה תיבה ומסל, שאם עשויים לאהלים, כלומר שעשויים לבני אדם שישבו בהם, או כשהם משמשים מחיצה בין חדר לחדר ואין מסלולים אותם כלל, אין נטילים בהם, אבל כשאנשים משמשים לאהלים אפילו כשמוחזקים מ' סאה נטילים בהם, וממילא לפי דבריו מיכלית מים כיון שאינה עשויה לאהלים נחשבת ככלי ומותר לטול ממנה ידיים [ואולם חייבים לברר אם אין נקב בתחתיתו שאז הנקב פוסלה מתורת כלים], ויש לפתוח ולסגור את ברו המיכלית על כל שפיכה ופיוכה, אלא שמי"מ כל זה בדיעבד בשעת הדחק, אולם כשיש לו כלי, לא יטול ידיו מברז כזה כמו שכתב במשנ"ב לקמן סי' קסב ס"ק ל.

ולענין נטילה מברזי מים המותקנים בבתים ומחבורים לחבית בגג, ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק נ.

[משנ"ב ס"ק נא]

משום דסביקא להו דבעינן בנטילה פת נכרא⁶⁴.

53) וכן דעת השו"ע להלן (ס"ט), ועל מה שפסק כאן שבשעת הדחק יש לסמוך על דברי המתירים, ראה בביה"ל שם (ד"ה ואם היתה), ובשעה"צ להלן (ס"ק נב).

[משנ"ב ס"ק נג]

ולא בעינן מים אלא כשעור רביעית, דכנטילה מקלח תשיב לדידהו⁶⁴, וכח שופף סביקא להו פת נכרא בעינן בנטילה ידיו⁶⁵.

54) אך כל זה כשמשכשך שתי ידיו כאחת בתוך המים, אך אם שכשך ידו אחת ואחר כך בא לשכשך את ידו השניה, כתב החזו"א (א"ח סי' כג ס"ק ב) שאף לדעה זו לא עלתה לו הנטילה כיון שכבר נפסלו המים כדון מי רחיצה.

55) ובדברי השו"ע שכתב שאף לדעה זו שאין צריך כח שופף מ"מ צריך שישכשך ידיו במים, ביאר הגר"מ גיפטר (קובץ קול התורה חנ"ט) שאם רק הכניס ידיו למים, הרי זו דרך טבילה ולא יועיל לו לשם נטילה, ורק כשמשכשך ידיו שזהו דרך נטילה יועיל לו.

[משנ"ב ס"ק נד]

והטעם: משום דבעינן פת שופף שיפת על הנדנים דקא, וכן"ל, וגם דמנמינן לקדיש ידיו דמקדש, דמקמא לן דפסול לטבול הנדנים בתוך הכיור⁶⁶.

56) ונפקא מינא בין הטעמים, באופן שמכניס ידיו לכלי שחציו מלא ואין ידיו נוגעות במים, ועל ידי מרפקו מונע את הכלי ומגיעים המים לידיה, שלפי הטעם שצריך כח שופף הרי זו נטילה טובה, שחיו שמנענע את המים ועל ידי כך מגיעים המים לידיה, הרי יש כאן כח שופף, אבל לפי הטעם שלומדים מקידוש ידיים שהיה במקדש שאין לטבול ידיים בתוך הכלי אין זו נטילה כשרה, שהרי טבל ידיו במים שבתוך הכלי ולא נטל (ספר משנה הלכה).

[משנ"ב ס"ק נה]

דשפא תלקה כהמקלחין, וכבר יצא על ידי מה ששקשוק ידיו בהם לשם נטילה⁶⁷.

57) ובאם ידיו עדיין רטובות מהטבילה, כתב בספרו מחנה ישראל (פ"ג אות יד) שצריך לנגב את ידיו לפני הנטילה השניה, אכן לענין מי שנטל ידיו לחצאן, שלא עלתה לו הנטילה, כתב לקמן (סי' קסב ס"ק כו) שאינו צריך לנגב ידיו קודם שנטל שנית כדון, וכעין זה כתב בביה"ל שם (ס"ב ד"ה הנוטל) לענין הנוטל מים ראשונים להסיר הלכלוך, שאף אם נאמר שאין מעשה זה חלק מהנטילה, אין צריך לנגב ידיו קודם שנטל מים שניים, וראה שם שהבאנו שהחזו"א חולק עליו ומצריך שינגב ידיו.

[ביה"ל ד"ה אם הכל]

אי נמי, משום דלית בה מ' סאה לך סביקא להו להחמיר בזה⁶⁸, אכל בתקוה ולבסוף קבעו, כמו דמתי לטל כמנה דרף הפרזא, פנ"ל בענין זה, דכלי הוא, כן מתי גם כן לטבול בתוקה⁶⁹.

58) אמנם כתב השו"ע להלן (סי"ד) שבשעת הדחק אפשר לסמוך על המתירים לטבול ידיו במי מקוה אפילו כשאין בהם ארבעים סאה ואפשר שכונת הביה"ל שה"ש אומרים, כאן שהקלו כשטובל ידיו

נא באר הגולה

הלכות נטילת ידים סימן קנט

צ' ה'שק"א בשם
הרב"ק ר' טור
הגולה
ה'שק"א ש' בית יוסף
ת' סוף פרק קמא
י' ד' א' ה'שק"א שם
וה'שק"א שם

ושקשף ידיו בהם, *אם הפלי מחבר (ט) לרקקע (נב) לא עלתה לו נטילה, ואם אינו מחבר לרקקע, (נג) י'ש אומרים שעלתה לו נטילה (נד) י'ש אומרים שלא עלתה לו. (נה) 'ובשעת הדחק (נו) יכול לסמוך על דברי (י) הממירים. ואם אחר-כך נודמן לו לטל בדרך נטילה, (נז) *נוטל בלא ברכה: ט' חכיה שיש בה מים, (נח) מניחה על (יט) ברקיו (נז) ונוטל ממנה לידים. *ואם היתה (ס) משה (יז) בארץ והמים מקלחים ממנה או שעומדת והמים יוצאים (סא) דרך הנקב שבה, ונתן ידיו שם, (סב) לא עלתה לו נטילה. *ואם היתה ברזא (פרוש, דבר סתם הנקב, ספינה בלצו) בנקב והסירה ונקבל המים על ידיו, (סג) חשיב שפיר כח גברא, וצריך להחזירה ולהסירה (סד) *בכל שפיכה (יג) [ע] ושפיכה:

שערי השוכה

[יג] ושפיכה. עכ"ט. ועין בג"מ מ"ח סימן קמב שכתב להוכיח מזה דמחשב כלי אפילו שאינם כלי, ס"ב, ע"ש: (ט) לרקקע. דה"ל כמו טבילה, וטבילה בשאובין ליבא: (י) הממירים. ורש"ל כתב דאפילו בשעת הדחק אין לטל בתוך כלי, ואם נטל צריך לחזור ולברך, ואל ששגית בדברי הקאר"ו, עכ"ל ט"ו: (יט) ברקיו. ומענינו בברקיו כל פעם שצא ממים: (יז) בארץ. פי' שנתגלה מאלה: (יג) ושפיכה. דאל"ה לא באין טכס גברא דבר פסק כח הראשון.

באר היטב

הקלות מן הקנים לא עלתה שם טבילה, ע"ש. וה"ה שאין לטל מפולמפ"ו, שאינם כלי, ס"ב, ע"ש: (ט) לרקקע. דה"ל כמו טבילה, וטבילה בשאובין ליבא: (י) הממירים. ורש"ל כתב דאפילו בשעת הדחק אין לטל בתוך כלי, ואם נטל צריך לחזור ולברך, ואל ששגית בדברי הקאר"ו, עכ"ל ט"ו: (יט) ברקיו. ומענינו בברקיו כל פעם שצא ממים: (יז) בארץ. פי' שנתגלה מאלה: (יג) ושפיכה. דאל"ה לא באין טכס גברא דבר פסק כח הראשון.

באור הלכה

* אם הפלי מחבר לרקקע וכו'. עין במשנה ברורה השעם, והוא מעלת סמך ודרישה, והביאם האלה רבה, וכן בפרימקדום. ועין בפלתימדי שכתב דמלכוש משמע דווקא בשהיה מחבר לרקקע קדם שחנק ונמשך דאין עליה שם כלי כלל. וכנ"ל בסעיף ז. לכן לא מועיל בה הטבילה במקום נטילה. ומשום טבילה ענינה דלא מהני — אף שיש משום ברא מתחלה המים למקום זה על ידי כלי וכו' שואבין: אי נמי, משום דליה בה מ' סאה לכן סבירא להו להתסיר בזה. אכל בזה וכלסוף קבעו, כמו דמחר לטל ממנה דרך הכרזא. כנ"ל בסעיף ז. דכלי הוא, כן מותר גם כן לטל בזה. והנה, אף שהעלת סמך כתב על הלכוש דלא נהירא, מצאנו בדברי הגר"א שכתב כן בהנ"א. ובאמת אף דמלשון המספר משמע קצת דבר נאמרו ה"ל, ברמב"ן ורש"י גופא, שכתבם הוא מקור הדיון, ויזר נראה כפירוש הגר"א, דלא באו לחדש גובה מים דנראה כטבילה, אלא משום דאין עליה מ' סאה לכן לנטילה דנחלק בזה. ולפיכך לרקקע, על-פירוש ההקשר לא משום נטילה אלא משום טבילה, וטבילה אין בזה העל-כ"פנים שואבין הן, שושאבו כלי לחוף זה הפלי, ומדמיין אותה לטבילה הגוף עליה בשאובין. וברש"י"א מוכח בהנ"א כן, עין שם: * נוטל בלא ברכה. עין במשנה ברורה. והנה, אף שהט"ו בשם רש"ל דסה לגמרי דעת המספר וצריך לחזור ולברך. מכל מקום לדינא אין לזה מדרבא המספר, דכל עקר טעם החולקין עליו משום דהוא גנר סוגיא בחזון דמפשוטו משמע דפסול בלי כח גברא, וכמו שכתב הרש"ל שם; ולפי הנדון לעיל⁶⁰ דכמה ראשונים יאשו לדבריו ואמרו דגם זה חשיב כח גברא על-ידי השקשף ששקשף ידיו בהם⁶¹, ומדעתיקו לדבריו, משמע לכאורה דסבירא להו פותח בזה. ואף דהאליה רבה הביא כמה וכמה ראשונים דפליגי עלה, על-כ"פנים בדברי גורא אין לחזר ולברך: * ואם היתה משה בארץ. בחיובי ר' עקיבא איגר הית' בצריך עיון על המספר דסתם בזה לאסור, ולש"א אומרים בסעיף ח דלא קפדינן אפ"מ גברא, גם בזה פשוט, והמספר כתב לעיל דבשעת הדחק יש לסמוך עליהם להקל, וברש"י"א דהוא בעל הש' אומרים החוה, כתב בהנ"א להחיר גם כן, וכן הקשה הפרימקדום, ובבאור הגר"א הביא גם כן דלש"א אומרים ה"ל מחר בזה. ולהלכה נראה דעקר פסק המספר כאן, והמקדמי פרש דעת הפ"ק דמקשיר לטל בתוך הכלי הוא שסתם דחשיב זאת כח גברא מה שמשקשף ידיו בפלי, וכדבריו דגם הם הריטב"א, וכן מצאנו באשכול וברוקח, ולפי דבריהם הפ"ק אינו חולק כלל על שאר הפוסקים המצריכי כח גברא, וכפשוטו דמימא דנבא בחזון ק"ו, ואס"פ לדבריהם, בזה המספר מקלחין מאליהן לכלי עלמא אסור, והרש"י"א חידושהו הוא דמחר בזה ונאפשר דזהו גמ"כ טעם המספר דסתם בזה להתסיר, דאף דלא הביא בבית יוסף שיטת הסרדכי, סבר לה מסבירא דבבלי דר"י פ"ט, ולא רצה להקל אלא כמה שנמצא בפ"ק בהנ"א, וכן מצד הפרימקדום, ועל-כ"פ אין להקל בזה ונפסק המספר, ובפ"ק דגם בטובל בכלי, רש"ל והגר"א מהמירין אף בשעת הדחק כגון שכתבנו לעיל, וכל שכן בזה, וכן סתמו האחרונים: * בכל שפיכה ושפיכה. עין במשנה ברורה. ומכל מקום נראה

משנה ברורה

בכלי במקום נטילה, משום דסבירא להו דבעינן בנטילה כח גברא⁶², והינו שביבוא המים על ידיו מכת אדם ששופך עליהם, וכנ"ל; וסברת המקלחין בזה, משום דסבירא להו דלא בעי כח שופך על ידיו בנטילת ידים, ורק שישל מכלי, ולכן טבילה בתוכו (מט) חשיב להו: (נ) כמו נטילה ממנה: (נב) לא עלתה לו נטילה. הנה, אף לאותן דסבירא להו דטבילה בכלי בנטילה הוא, היבא שחבר הפלי להקרקע גרע, ונראה דכא להקשר משמע טבילה כמו במקורה, וטבילה בשאובין ליבא. ועין בבאור הלכה: (נג) יש אומרים ששלתה. ולא בעינן מים אלא (נח) בשעור רביעית, דכנטילה ממש חשיב לדידהו⁶⁴. (נז) וכת' שופך סבירא להו דלא בעינן בנטילת ידים⁶⁵: (נד) יש אומרים וכו'. ואפילו יש בהם ארבעים סאה, והשעם: משום דבעינן כח שופך שיתן על הידים דוקא, וכנ"ל, (נג) וגם דמדמינן לקדוש ידים דמקדש, דקומא לן דפסול לטבל הידים בתוך הפיו⁶⁶, דנאיתא בנבחים [כ"ב]: (נה) ובשעת הדחק. בגין שאין לו כלי אחרת, וק"ל זו אינו יכול לטלטלה: (נו) יכול לסמוך. וט"ו הביא בשם רש"ל דחולק על זה, ודעתו דגם בשעת הדחק אין לסמוך על זה, דכל הפוסקים חולקים על זה, וכן משמע מהגר"א. ונראה, דאפילו מי שצ"ח לסמוך בשעת הדחק להקל בדברי השלחן ערוך, מכל מקום לא יברך על נטילה זו, ומצאנו שגם הגר"ו חז"י אדם הספימו כן. עוד כתבו, דיאכל אז (נד) על-ידי שיקרף ידיו במפה: (נז) נוטל בלא ברכה. דשקמא הלכה בהמקלחין, וקבר יצא על-ידי מה ששקשף ידיו בהם (ס) לשם נטילה⁶⁷: ט' (נח) מניחה על ברקיו. והינו (ט) הרוצה לטל שני ידיו כאחד, ואין לו אחר שישל עליהם: (נט) ונוטל ממנה. ומענינו בברקיו כל פעם שצא ממים [מ"א]⁶⁸. והינו לכתחלה, דבאפ"ן זה פשוט (נו) לכלי עלמא, דמכחו ממש באים בכל שפיכה ושפיכה; מיהו, אף אם לא הטה אלא פעם אחת בתחלה, דרישבו פשוט, לפי מה שכתב המספר לקמה בסעיף י: (ס) משה בארץ. הנה שלא על-ידי אדם, (נח) אלא מוציאה נהגלה, דאלו בא הקלות מתחלה על-ידי הטית אדם, מקשיר המספר לקמה בסעיף י, דחשיב כח גברא: (סא) דרך הנקב שבה. ששעשה (נט) בשביל ברזא, ונפל הכרזא והמים יוצאין מעצמן: (סב) לא עלתה. דצריך שביבוא על ידיו מכת אמה נותן ולא שביבוא מאליהן: (סג) חשיב שפיר וכו'. מין העל-ידי הסרדכי מקלחין הסמים⁶⁹: (סד) בכל שפיכה ושפיכה. פרוש,

תרגום: 1 משאבות.

שער הציון

(מט) ומכל מקום לעיל בצנור גם הם מודים הלא חשיבי נטילה, משום דבלאו הכי לא בא שם מכת כלי גם כן ששופק כח השופך וכנ"ל: (נ) וזהו לפי דעת כמה פוסקים בטעם הפ"ק: (נז) וי' ואלה רבה בכמה ראיות, דלא כפ"ח דמקדש ארבעים סאה. ובאמת המעין היטב באור זרע אשר לפנינו נראה דכנה אחרת יש שם בדבריו, ולא כמו שכתוב בהנ"א אשר משום: (נז) בן פשוט רב הפוסקים טעם הפ"ק. י'ש אומרים עוד, דטעמו דחשיב כח גברא בזה שמשקשף ידיו בפלי [טעם זה הוצר באשכול ורדב"א חז"ן ק"ו]: (נ) הריטב"א שם מקלחין מאליהן לכלי עלמא אסור, דמטעם זה אסור אף דחשיב לה לכת גברא: (נד) הנה דשקשף הדחק אחר לזה גם דעת הרמב"ם המקל על-ידי קריכת מפה, ואף דנודח דעת הרמב"ם מקלחה, מכל מקום בצדוק טבילה זו מסבירא שיש לסמוך על זה: (נז) עין בבאור הלכה: (נ) מרמב"ם: (ז) פרימקדום ודגול מרכבה, ע"ש: (נח) מנגזאברהם וש"א: (נט) מנגזאברהם, דכן צריך לומר

הַלְבוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנּוּ

102 באור הגולה

י' (סה) באם השה חבית מלאה מים (סו) והלך וישב לו, והחבית שופכת מים כל היום מחמת השתיו, ונטל ידיו ממנו, *עלתה לו (יד) נטילה: יא' הכל פשרים לתן מים לידים, אפלו (סח) חרש שוטה וקטן (סט) עובד-גולים (טו) ונדה (ואיפא מאן דאמר דקטן פחות מן ששה (ע) דינו בקוף) (הנהגות אסירי פ"ב דברכות): יב' אם הקוף (פרוש. (עא) מין חיה, סימא"ה (בלעז) נותן מים לידים. (עב) יוש פוסלים (עג) היוש מכשירים, ונראים דבריהם (ומכל מקום (עד) יש (טז) להחמיר: יג' *ולכתחלה (יז) יכנן הנוטל לנטילה המכשרת לאכילה. (עו) (וכננת נותן נמי מועיל אפלו לכתחלה, אפלו שלא כנן הנוטל כלל) (תה"ד סי' תקי"ז): יד' זה טביל ידיו (עז) במי (יח) מעין, (עח) אפלו אין בו ארבעים סאה עלתה לו טבילה, (עט) כל שמתפסין ידיו בהם

ב פרק קמא דנדרים ג' שם ד' תוספות והרא"ש ה' תרמ"ב והושב"א ו' תנינה י"ח ז' תרמ"ב פורק ט' מהלכות מקואות ונראה

באר היטב

וה"ה בכיור נחשת עם תרנגול, חרש לקח תרנגול בכל שפיקה ושפיקה, וה"ה אם עשוי בענן ש"א לקח, וסבב אותו בכל שפיקה ושפיקה, ע"ת, ע"ן שכונה ג': (יד) נטילה. ואע"י דקט"ט פתח דקלות ראשון לכד חשיב כח גברא, שאני התם דלא עשה מעשה בגוף המים רק שהסיר הכרוא המונע לצאת, אבל הכא שעשה מעשה בגוף המים ומונע השתיו שוכנין, מקרי כח גברא, עמ"א: (טו) ונדה. רש"ל פתב: אשרי מי שיוכל להזהר שלא לטל מן המים אפלו ששאבן עובר-כוכבים או נדה, וכ"ש שלא לטל ידיו מהם, עכ"ל בקטן כל הפסוק סי' כה וכ"כ הט"ז משמו וע"ת, ע"ש. ומ"א פתב: ונ"ל דוקא פשיטת על ידיו, אבל אם מכא המים פכלי לית לן פה, ע"ש. וצ"ע דהא מהרש"ל פתב דהר"א אפלו ששאבן וכו' וכ"ש שלא לטל ידיו מהם, ע"ש: (טז) להחמיר. וברצבד פשר, ואע"י דכ"ד ס"ב פסל שחיתת קוף, ש"ה דשחיתת דאורייתא: (יז) יכנן. ואפלו בדיעבד צריך לחזר ולטל אם לא כנן, רש"ל ומ"א: (יח) מעין. דמעין מטהר בכל-שהוא ואפלו כל גופו טובל בהם:

שער תשובה

בעת הסרת הכרוא מחולק. וע"ן פשוט ביה"אפרס חלק י"ד סימן נג שאין זה ראיה לשון מקנה דקטא פן הוא דרך משלשו להקריק מה שפכלי ע"י נקב הנה ואין זה גורע פת הפלי, וכן מבאר לעיל סעיף ה' בהג"ה, וכ"ש כל שיש בו פתא כו', ע"ש:

משנה ברורה

בכל קלות וקלות, ולא חשבינן בזה בא מכתו אלא קלות ראשון, ועל-כן צריך לחזר ולהסיר בכל שפיקה ושפיקה. (ס) וכתבו האחרונים, דהנוטל (סא) על-ידי כלי שמתקן על-ידי בורל (שקורין 'תרנגול' או מה שקורין 'קראין')⁶⁴, צריך לקרר ולפתח כמה פעמים לכל יד ויד⁶⁵, דהוא דק ואינו מספיק בקלות ראשון לטל יד כראוי⁶⁶: י' (סה) אם השה וכו'. ואפלו היכא שהפשה החבית היה אדם אחר ולא כנן כלל בזה לנטילה המכשרת לאכילה, אפלו הכי שפיר דמי, כ"ן דאדם הנוטל ידיו אחר-כך כנן לשם נטילה, וכמבאר לקמן בסעיף יג דכננת נותן או נוטל סגי: (סו) והלך וישב לו וכו'. ולא דמי למה שמבאר בסעיף ט' דכתב גברא נחשב רק הקלות ראשון לכד, ומשעם זה צריך להחזירה בכל שפיקה ושפיקה, (סז) דהתם לא עשה מעשה בגוף המים, ורק שהסיר הכרוא המונע המים לצאת, ולכן לא חשיב בא מכתו רק קלות ראשון היוצא מיד כשפחתה, אבל הכא שפשה מעשה בגוף המים והשתיו נשפכין, כל זמן ששופכין מהחבית בקליח לעולם חשיב בא מכתו⁶⁷:

באור הלכה

דברצבד אם לא עשה פן והוא חוזר ונטל ידיו לא יברך על נטילת ידיו. כי בבאור הגר"א מצדו דלדעת הנמכ"ם די אם השפיקה ראשונה בא מכת גברא: * עלתה לו נטילה. המבאר סהם בזה בלי שום חולק, וכן הסבירו האחרונים [מגן-אברהם ואלוה רבה ושאר אחרונים, וע"ן מה שכתבו בטעם המכח, דסבירא לה דכלי עלמא מודים בזה]. אבל הגר"א הוכיח בדמחלוקת שניה, דהאסרין בסעיף יב בקוף, הכי נמי בזה, דלדידהו לא חשבינן זאת לכת גברא [דשני אלו חדיני נשנו במסכת ידים במחלוקת רבין ור"י, כמבאר בבית-יוסף], ואם-כן הפחמירין שם, הכי נמי בקראי⁶⁸. והנה ברוקח כותב בהר"א כמו דמפרש הגר"א, וכן הוא בנש"ל, וכן נראה מפשטות לשון המשנה וכן מסמ"ג ושאר הראשונים האסרין, וע"ל פן נראה ולכתחלה טוב להחמיר בזה: * ולכתחלה יכנן וכו'. ע"ן במשנה ברורה דכשאין לו מים וכו'. ואם יש לו מים, משמע מר"א לעיל בסימן קנח סעיף ז דצריך לטל ידיו שנית, והנהו כפי לצאת דעת הרשב"א, אלא שלא יברך [וע"ן שם במגן-אברהם השעם, דשםא בבר נצא, בהג"ה וסע"ת]. ונראה דטוב שיטמא ידיו⁶⁹ כדי שיתחייב ודאי בנטילה שניה ויכול לברך⁷⁰:

שפשה מעשה בגוף המים שהניע אותם והשתיו נשפכין, כל זמן ששופכין מהחבית בקליח לעולם חשיב בא מכתו⁶⁷: (סז) עלתה לו נטילה. ע"ן בבאור הלכה ששוכב להחמיר בזה לכתחלה: יא' (סח) חרש שוטה וקטן. דאינן בגי דעת: (סט) עובד-גולים ונדה. אף דבנוטל ידים לחרומה אסור על ידיהם, דמטמאין המים במשא נדה — מדיאורייתא, ואידך — תכמים גזרו עליהם טמאהו, (סא) בנטילה לחלין לא גזרו. ויש אומרים, משום דבזמננו תמיד כל המים טמאין, שפכנו טמאי מתים, לכן לא חשו לזה. וכתבו האחרונים, דמכל מקום לכתחלה טוב לזהר (סב) שלא לטל ידים מהם⁶⁹: (ע) דינו בקוף. המבאר לקמה דיש פוסלין בו, והוא משום דקטן כזה אין בו דעת כלל. ובבאור הגר"א משמע דאין להחמיר בזה, ולא דמי לקוף דאין נוטלין ממנו, דלאו אדם הוא ולית כאן כח גברא, מה שאין פן בזה, ואף דאין בו דעת, לא גרע משוטה: יב' (עא) מין חיה. ויש פה (סג) קצת דעת לתשמיש: (עב) יוש פוסלין. דאין כאן פת גברא⁷¹: (עג) ויש מכשירין. סבירא להו דלא בעינן שיבוא על ידיו רק מכת נותן: (עד) יש להחמיר. וברצבד פשר [מ"א]. יבאלה רבה עתב דגם בדיעבד יחזר ויטל בלי ברכה, אלא דאם אין לו מים יש לסמך על נטילה זו: יג' (עה) ולכתחלה יכנן. והמגן-אברהם פתב לפסל אף בדיעבד אם לא כונו כללי, ע"ן שם; אבל הגר"א בקנ"ח סעיף ז הסכים בהסוכרין דכלא כננה פשרי, וכן הוא דעת (סו) רב הראשונים⁷², וברצבד בודאי יש להקל כשאין לו מים לטל שנית פדעת המחבר. אחר-כך מצאנו שכן פתב במאמר-מרדכי: (עו) וכננת נותן וכו'. ואם היה הנותן (סז) פחות מן שש, משמע מהפוסקים דאין מועיל כננתו⁷³: יד' (עז) במי מעין. הינו בכל מימות בנוקעין (סח) אף שהם נוחלין למרחוק: (עח) אפלו אין בו וכו'. דברצבד פתב סאה פשיטא דמהני אפלו בשאר מימות שאינם נובעין: (עט) כל שמתפסין. וכמו (סז) לענין טבילת פלים דקנמא לן דמעין מטהר בכל-שהוא, כל שמתפסין

שער הציון

לדעת סמ"ג דאסור בקנב כל-שהוא משום שגר-פלי אפלו לטל דרך הנקב, כמו שכתב בבית-יוסף: (ס) לקמן בסימן קסב והגרי"ז בסימן זה: (סא) בין שפסיד הכרול בשת הנטילה או שפסידו וכן כן הנקב [פמ"ג]. והמחצית השקל בסימן קנט סעיף ה' פתב דאינו סותר רק לשמיר הכרול ונטול דרך שם: (סב) לכוש ומגן-אברהם ושא: (סג) ע"ן בבית-יוסף והגר"א: (סד) סכנעת המגן-אברהם, וכן פתב הגר"ז ודנה"היים: (סה) ובכסף-משנה נספח אם דוקא ק"ף משום דבר-תשמיש הוא קצת, או איתא דמלתא קטן והוא הדין שאר בעלי-חיים⁷⁴: (סז) דמלכד דעת הנצ"ה החולק על הרשב"א בזה, והבית-יוסף הביא פן משבלי-לקט, מצאנו ברבנו יתום שהביא פן מהראב"ד ורא"ש בתשובה והסכים עמהם שהוא פשוט, וכן בפרוש ר"ח בחגיגה משמע פשוט דאין צריך פננה, והביא פן מירושלמי, וזם בבית-יוסף פתב שכן נראה דעת כל הפוסקים: (סז) והענין חרש ושוטה אם מועיל פננתם לחזר ויש לע"ן, ע"ן בבית-יוסף ומהראב"ד: (סח) הגר"א וכן פתב באשכול: (סט) בבית-יוסף. וע"ן בבאור הגר"א שהקריע גס"פן בזה פסס השלסן-צריך וכתב דכלי עלמא מודים בזה:

תרגום: 1 בך.

הַלְבוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנְיָ

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק סה]

או אֶתְּמָה דְּמִלְתָּא נֶקֶט וְהוּא הָדִין שְׁאָר בְּעִלְיֵי-חַיִּים⁷⁰.
(70) והחזו"א כתב (א"ח סי' כג ס"ק א) שדוקא בקורפ יש להכשיר משום שהוא בר תשמיש, אבל בשאר בעלי דיים שאינם ברי תשמיש הרי זה כאילו הרוח הפילה את המים [ולא הזכיר את דברי הכסף משנה]

[משנ"ב ס"ק עב]

דאין קאן פֿתֿ גִּבְרָא⁷¹.

(71) והסתפק החזו"א (א"ח סי' כג ס"ק ג) מה הדין לדעה זו, אם אחרי ששפך המים מהכלי הושיט הנוטל את ידיו לקבל המים אם נחשב בכך שיש כאן 'כח גברא', או שרק כשידיי תחת הכלי קורב שמערה והעירוי נעשה על ידיו נחשב 'כח גברא'. וכתב שמדברי האחרונים לקמן (סי' קס ס"ג, דובאו במשנ"ב שם ס"ק סח) משמע שפשוט שנחשב בכך 'כח גברא', אך סיים שלפי מה שכתב בס"ד כד אין זה מוסרס [נראה שכוונתו למה שכתב שם בס"ק ל ד"ה ומה שכתב בשו"ע, דובאו דבריו לקמן סי' קס שם].

[משנ"ב ס"ק עה]

לְפֶסֶל אִף בְּדִעְבָּד אִם לֹא כִנּוּ קָלָל⁷² וכו', הסכים כהנא דקלא בְּנִינָה בְּשִׁטָּה⁷³, וכן הוא דִּיצַת רַב הָרָאשׁוֹנִים⁷⁴.

(72) הזמן שבו יש לבחון לשם נטילה המכשרת לאכילה, לדעה זו, כתב החזו"א (א"ח סי' כד ס"ק ל ד"ה שפך וסי' כה ס"ק ה) שהוא קורב שיצאו המים מהכלי, כדי שנתנית המים מהכלי שהיא חלק מהנטילה תעשה כבר לשם טהרה לאכילה.

אכן אדם שרגיל ליטול ידיו בכלי רק לצורך סעודה, וכל שאר נטילותיו נוטל בלי כלי, ועתה נוטל ידיו בכלי בלא לבחון לשם נטילה, דעת הגרש"ז איערבך (קובץ מבקשי תורה חלק עמי קכד) שנטילתו בסתמא חשובה כנטילה עם כוונה, כיון שמעשיו מוכיחים שלשם נטילה הוא עושה, וכמו שכתב הו"ד א"ר (הובא לעיל סי' ס ס"ק י) לענין מי שקרא קריאת שמע על סדר התפילה בלא שכיוון במפורש לצאת, שיצא ידי חובה אף למיד מצוות צריכות כוונה, כיון שמוכח לפי הענין שכל עשייתו היא בכדי לצאת ידי חובת המצוה.

(73) ואף שלענין חיוב כוונה במצוות, כתב בבית הל' לעיל (סי' ס ס"ד ד"ה וכן) שדעת הגר"א שאין לחלק בין מצוות מהתורה למצוות מדרבנן, וממילא לדעת השר"ע לעיל (שם) שמצוות צריכות כוונה, כן הדין אף במצוות מדרבנן, ונמצא שלדעתו כשלא כיוון, לא קיים את המצוה כתיקונה, אך מ"מ הועילה נטילתו לטהר ידיו, כיון שלמעשה הרי הן נטילות.

(74) ולענין הברכה, כתב לעיל (סי' קנח ס"ק לב) שאם לא היתה כוונתו כלל לשם נטילה אינו יכול לברך עליה, אפילו אם נמלך לאכול ממש סמוך לנטילה.

וכיון שזוהי דעת רוב הראשונים, ורק הרשב"א חולק וסובר שצריך כוונה לשם נטילה [כמובא בבית יוסף], כתב החזו"א (א"ח סי' כד ס"ק ל, סי' כה ס"ק ו) שאם נוטל כדין לשם טהרה כל שהוא, ומשמר ידיו בגלל חביבות הטהרה או ללימוד תורה ותפילה, ואחר כך רוצה לאכול, יכול לאכול על סמך שמירה זו. אך הוסיף (סי' כד שם) שוהו רק לזמן מועט, אבל לזמן מרובה צריך מחשבה בנטילה, שאם יבוא לאכול יאכל על סמך נטילה זו [ראה שו"ע לקמן סי' קס ס"א]. וסיים שלכתחילה ראוי להחמיר בדעת הרשב"א שצריך כוונה לנטילה [אכן כל שכיוון שיאכל על סמך נטילה זו מורה המשך במילואים עמוד 25]

[משנ"ב ס"ק סד]

על ידי פלי שמתקן על ידי פרזל (שקורין 'מרנגול' או כה שקורין 'קראן')⁶⁴, צריך לסגור ולפתח בפה פעמים לכל יד ויד⁶⁵, דהוא דק ואינו מקפיד בקליח ראשון לטל יד כראוי⁶⁶.

(64) ומוי שבא ליטול ידיו ממכשיר 'סיפולקס' [או ממכשיר 'קולר'], שהמים יוצאים מחמת שלוחץ על הברז, ומיד כשיפסיק ללחוץ ישוב הברז ויסגר מעצמו, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ז תשובה ג) שכשלוחץ ברציפות על הברז כל המים היוצאים נחשבים מכוח גברא, ואינו צריך להרפות וללחוץ על הברז מחדש כמה פעמים, כמו שכתב המשנ"ב להלן לענין מי שנוטל ידיו מברז רגיל [ראה בשו"ת ארץ צבי (פרומר, ח"א סוף סי' פו) שהסתפק במקרה דומה לזה].

(65) ואף שכתב השר"ע לקמן (סי' קסב ס"ג) שמי שנוטל מקצת ידו וחוזר ונטל מקצת ידו, הרי ידו טמאה כמו שהיתה שאין נטילה לחצאין, מ"מ כתב במשנ"ב שם (ס"ק ל) שבנוטל ידיו מ'האנדפאס' אין הזמן הקצר של החזרת היד בכל שפיכה ושפיכה נחשב הפסק [ומסתבר שכן הדין גם ביחס לסגירת ופתיחת הברז]. אך סייב, שאם יש לו כלי אחר שיכול ליטול ממנו, טוב שלא יטול מהברז.

(66) ואלו מים נחשבים שבאו מכח ראשון ואלו נחשבים שבאו מכח שני, כתב הדבר אברהם (ח"ג הערות בעניני מקואות, המודפסות לאחר סי"ג. אות ג) שלכאורה נראה שאותם מים שיצאו כשיפתח את הברז ויסגרנו מיד ללא שהות הם נחשבים שבאים מכח ראשון, וכל מים שיצאו מחמת שמתממה מעט בסגירת הברז הרי הם מים שבאים בכח שני, אך סיים שכתב את זה כהערה בעלמא ומתוך סברא פשוטה, אבל יש לברר את הדברים היטב ולהעמידם על בסיס איתן.

[משנ"ב ס"ק סו]

כָּל זֶמֶן שֶׁשׁוֹפְכִין מִתְּחִבּוֹת בְּקִלְחֵי לְעוֹלָם חָשִׁיב כָּא מַלְחוּ⁶⁷.

(67) לענין השופך מים מכלי לתוך הצינור, אף שהשופך עשה מעשה בגוף המים, כתב השר"ע לעיל (סי' יז, ראה משנ"ב שם ס"ק לו) שעלתה לו נטילה רק כשידיי קרובות למקום השפיכה, שרק באופן זה נחשבים המים כבאים מכוחו. אלא שיש לחלק, שבחביה הוא פועל בכל המים שבחבית ומכח פעולתו באים המים על ידיו, אבל בשופך אף שפועל בכל המים מ"מ כל שאינו קרוב למקום השפיכה כבר פסק כוהו (הערת הגר"מ גיפטר קובץ קול תורה חניט).

[בה"ל עלתה לו נטילה]

וְאִם יָבִין מִתְּחִיבִין שֶׁ, הָיִי נְמִי בְּכָא⁶⁸.

(68) ראה בדבריו לקמן (משנ"ב ס"ק עב) שהבאנו שהחזו"א הסתפק מה הדין לדעת המחמירים בזה, אם אחרי שכבר המים נשפכו מהכלי הושיט הנוטל את ידיו לקבל המים אם נחשב בכך שיש כאן כח גברא, או שרק כשידיי תחת הכלי קורב שמערה והעירוי נעשה על ידיו נחשב 'כח גברא'.

[משנ"ב ס"ק סט]

דְּמִקְפֵּל מְקוֹם לְקַתְחָלָה טוֹב לְהֵאָר שְׁלֹא לְטַל יָדַיִם מִקְהָס⁶⁹.

(69) והחזו"א (א"ח סי' כג ס"ק ח) כתב שלא מצינו מי שמחמיר בזה, שאם נחמיר, אם כן אף גדה לא תיטול מנדה חבירתה ואף לא תיטול מעצמה, וצריכה לבקש טהור שיתן על ידה, והראשונים כתבו שנוטלת לעצמה. ועוד שכיום שכולם טמאי מתים, אם כן אף אם נקפיד שלא ליטול מנדה עדיין נטיל מוטמאי מתים ומה נרדף, וסיים שדברי המג"א [שהוא מקור דברי המשנ"ב, ראה שעה"צ ס"ק סד] צריכים עיון.

